

Nr 97.

Av herr **Wijk m. fl.**, om anslag till nybyggnader för Chalmers tekniska instituts kemiska och fysiska institutioner.

Sedan Kungl. Maj:t vid 1919 års lagtima riksdag icke ansett sig kunna i enlighet med hemställan från styrelsen för Chalmers tekniska institut framlägga nådig proposition om nybyggnader för läroverkets kemiska och fysiska institutioner, blev denna fråga genom motioner i båda kamrarna bragt under riksdagens prövning.

Statsutskottet yttrade i huvudsak följande, efter av utskottsledamöter företaget besök i Göteborg:

»På sätt utskottet övertygat sig om, äro de nuvarande lokalerna för de fysiska och kemiska institutionerna såväl beträffande utrymme som i andra avseenden otillfredsställande. Om de sålunda redan nu visa sig vara otillräckliga, torde bristerna i avseende å utrymmen bliva än mer kännbara, då dessa olägenheter skärskådas mot bakgrunden av det av institutet framhållna behovet och önskvärdheten att utöka elevantalet.

Enligt utskottets mening intager Chalmers tekniska institut en så betydelsefull ställning i vårt tekniska undervisningsväsen och har institutet sådana viktiga uppgifter att fylla i avseende å utbildande av för vår industri nödvändig arbetskraft, att ett understödjande av dess verksamhet från statens sida synes i mer än ett avseende vara väl befogat. Hyser utskottet sålunda den uppfattningen, att staten bör, där verkligt behov föreligger, träda hjälpande emellan, kan utskottet icke fränkomma, att vissa förpliktelser — såsom av ålder varit fallet — även böra åvila Göteborgs stad. Utskottet avser härvid närmast det för de nu ifrågasatta nybyggnaderna erforderliga tomtområdet. Efter vad utskottet inhämtat, erbjuder detta tomtområde möjligheter ej allenast till uppförande av nya

lokaler för omförmälda institutioner, utan även till en successiv utflyttning av institutet vare sig i väsentliga delar eller i dess helhet. Ställer sig staten sålunda tillmötesgående beträffande anslag till förevarande nybyggnadsföretag, torde ett sådant tillmötesgående dock böra ske under förutsättning, att Göteborgs stad kostnadsfritt mot äganderätt överlämnar det tomtområde, varom nu är fråga, ävensom förser detsamma med vederbörliga ledningar i och för avlopp, vatten och lyse. När utfästelser i dessa och tilläventyrs andra liknande av byggnadsföretaget betingade hänseenden från stadens sida föreligga, synas enligt utskottets förmenande inga hinder för statens vidkommande böra resas mot tillgodoseende av de lokalbehov, vartill medel nu äskats.

Om utskottet sålunda anser sig ej böra i sak intaga en avvisande hållning till de förslag, som i motionerna beröras, hyser utskottet dock den uppfattningen, att dessa förslag böra bliva föremål för närmare utredning. Efter det tomtrågan och därmed förknippade spörsmål blivit behörigen reglerade, läser Kungl. Maj:t ej underlåta att för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, som Kungl. Maj:t finner vara av omständigheterna påkallat. Då utskottet följaktligen icke anser sig böra för närvarande tillstyrka ett på enskilda motioner grundat förslag av den ekonomiska omfattning som det föreliggande, sker det desslikes med aktgivande därpå, att frågan ej synes vara av den art, att ett uppskov ännu ett är med företagets igångsättande torde medföra några mer väsentliga olägenheter för institutets verksamhet.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att herrar Mannheimers och Kristenssons m. fl. ovanberörda motioner ej må av riksdagen bifallas.»

Riksdagens beslut utföll i enlighet med statsutskottets hemställan.

I anslutning härtill har statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet jämlikt Kungl. Maj:ts den 20 juni 1919 givna bemyndigande tillkallat särskilda sakkunniga — civilingenjören S. Lübeck, rektorn vid Chalmerska institutet, professor B. H. Grauers, professorn vid tekniska högskolan K. W. Palmær, undervisningsrådet N. Fredriksson och direktören H. G. E. Hammar — med uppdrag att utreda frågan om behövliga nybyggnader för Chalmers tekniska institut ävensom i samband härmed taga under överbägande, huruvida nämnda läroanstalt lämpligen bör ombildas till en teknisk högskola. Till statsrådsprotokollet har departementschefen anført bland annat följande:

»Av vad utskottet sålunda yttrade beträffande nybyggnader för förenämnda institutioner vid Chalmers tekniska institut torde otvetydigt framgå, att denna byggnadsfrågas lyckliga lösning är en betingelse för institutets

verksamhet och dess framtida utveckling. Jag är ock ense med utskottet i fråga om nödvändigheten av ett snart tillgodoseende av de lokalbehov för institutets räkning, för vilka medel äskades i omförmälda motioner. Såsom emellertid utskottets yttrande giver vid handen, torde vissa av utskottet berörda förhållanden, närmast den ställning Göteborgs stad eventuellt intager till spörsmålet, böra bliva föremål för en närmare utredning.

Kommer spörsmålet om nya byggnader för vissa institutioner vid Chalmers tekniska institut att underkastas ett ingående skärskådande, synes det mig ligga nära till hands att med denna utredning jämväl förknippa frågan om institutets utbildning till en teknisk högskola. I ovannämnda utlåtande har statsutskottet erinrat om det av institutet framhållna behovet och önskvärdheten att utöka elevantalet, och givet är, att frågan om ökade laborationsutrymmen vid institutet har en betydligt större räckvidd än den rent lokala, i det att det gäller ett tillgodoseende av hela landets behov av ingenjörer. Det har varit en inom fackkretsar sedan länge hävdad uppfattning, att inom landet för närvarande utbildas färre ingenjörer än som fordras för täckande av behovet och därvid ej allenast den nuvarande industriens behov utan framför allt, då det gällt att skapa förutsättningar för nya industrier. Vid olika tillfällen hava önskemål framkommit, att åtgärder med det snaraste måtte vidtagas för ytterligare ökning av elevantalet vid de högre tekniska läroanstalterna. Som målsman för denna uppfattning har främst framstått svenska teknologföreningen; i en till Kungl. Maj:t ingiven framställning har även Sveriges industriförbund gjort sig till tolk för densamma. Att detta för vårt land högst viktiga spörsmål varder föremål för en närmare utredning finner jag synnerligen önskligt, och har jag funnit det vara ändamålsenligt, att frågan om Chalmers tekniska instituts ombildning till en teknisk högskola varder upptagen till närmare granskning i samband med spörsmålet om nya lokaler för vissa institutets laboratorier.»

I skrivelse den 1 december 1919 till statsrådet och chefen för ekle-siastikdepartementet hava de sakkunnige anmält, att de ansett sig böra i första hand upptaga till prövning frågan om nybyggnader för institutets kemiska och fysiska institutioner, detta särskilt på grund av det mycket otillfredsställande skick, vari dessa institutioners laboratorier för närvarande befinna sig. Sakkunnige hava därvid även uppmärksammat, att riksdagen synts förvänta ett återupptagande av nämnda byggnadsfråga vid 1920 års riksdag. Förutsättning för en sådan åtgärd måste emellertid vara, att ett beslut om nybyggnader för kemiska och fysiska institutionerna icke föregriper eller förrycker en senare lösning i hela dess vidd av institutets till utredning föreliggande nybyggnads- och organisationsfråga, och hava sak-

kunnige följaktligen ägnat särskild uppmärksamhet åt att söka klargöra härmed samhörande förhållanden. — Samtidigt meddelade de sakkunnige, att förhandlingar inletts med Göteborgs stad rörande erforderliga tomter m. m. för eventuell utflyttning efter hand av hela institutet.

Kostnaderna för de ifrågavarande båda institutionsbyggnaderna ansågos icke komma att nämnvärt avvika från den under år 1918 beräknade eller 3,740,000 kronor. Närmare utredning i detta och andra avseenden förklarade sig sakkunnige komma att avgiva i januari 1920.

I anslutning härtill hemställde de sakkunnige, att departementschefen ville föranstalta därom att i statsverkspropositionen till 1920 års riksdag måtte reserveras å tilläggsstat för år 1920 ett belopp av 150,000 kronor till vissa förberedande arbeten samt å extra stat för år 1921 ett belopp av 1,000,000 kronor.

Kungl. Maj:t har emellertid i statsverkspropositionen icke ansett sig böra biträda den hemställan, som departementschefen torde hava gjort i av sakkunnige föreslagen riktning. I propositionen göres i stället följande uttalande (åttonde huvudtiteln, del I, sid. 383—384):

— — — »Något kostnadsförslag beträffande nybyggnaderna i deras helhet har emellertid ännu ej framlagts av de sakkunniga. Då härtill vidare kommer, att de spörsmål, de sakkunniga fått sig förelagda att lösa, äro av en rätt omfattande innebörd, synes det mig ej vara möjligt att nu överblicka den föreliggande frågan i hela dess vidd. Livligt behjärtar jag dock de önskemål, som gjorts gällande i fråga om tillgodoseende av ifrågavarande läroanstalt, men anser jag mig med hänsyn till det nyss sagda ej nu kunna tillstyrka några åtgärder i frågan. Därest omständigheterna sådant medgiva, hyser jag dock den förhoppningen, att förslag i ämnet skall kunna underställas nästkommande års riksdag. Emellertid tillåter jag mig hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes vad sålunda i ärendet förekommit för riksdagen omförmäla.»

I överensstämmelse med sakkunniges föregående meddelande har emellertid den åsyftade utredningen jämte kostnadsberäkningar ingivits till departementet den 17 innevarande januari månad. Därvid hava sakkunnige, på sätt tidigare bebådats, klargjort sambandet mellan de nu föreliggande nybyggnadsförslagen och utredningen om Chalmers tekniska institut i dess helhet samt vidtagit därav föranledda åtgärder. Därvid har också särskilt beaktats riksdagens uttalanden om upplåtelse av nödiga tomter med ledningar m. m., varom avtal med Göteborgs stads drätselkammare upprättats, under förbehåll av dels Kungl. Maj:ts, dels Göteborgs stadsfullmäktiges godkännande före utgången av innevarande år. — Genom vad sålunda åtgjorts anse de sakkunnige den förevarande byggnadsfrågan

tillräckligt utredd för att kunna föreläggas riksdagen oberoende av frågan om institutets organisations- och byggnadsfrågor i övrigt.

I anslutning härtill synas också de hinder hava blivit undanröjda, som i statsverkspropositionen åberopats som skäl för frågans uppskjutande ännu ett år. Det är naturligtvis icke uteslutet att jämte de uttryckligt angivna skälen även de allmänna statsfinansiella bidragit till Kungl. Maj:ts beslut. Då emellertid det föreliggande behovet av bättre lokaler och bättre utrymmen verkligen är trängande, vilket ej minst torde framgå därav att 1919 års riksdag icke ansåg sig böra förutsätta uppskov på mer än ett år, har det synts oss vara av vikt, att frågan bringas under innevarande riksdags prövning.

Det av sakkunnige avgivna betänkandet bifogas för att överlämnas till vederbörande utskott. Då betänkandet före frågans behandling i riksdagen kan väntas föreligga i tryck, synes det nämligen icke vara nödvändigt att trycka detsamma med dess omfattande bilagor även i riksdagshandlingarna. Dess innehåll skall emellertid här i korthet refereras.

Efter en *historisk översikt* av institutets utveckling avhandla sakkunnige frågan om *elevantalet* dels för hela institutet, dels för de kemiska resp. fysiska institutionerna. Hela institutet planeras på anförda grunder för 200 elever årligen, varken mer eller mindre, och detta oberoende av om institutet utvecklas till en verklig högskola eller icke. Hela detta elevantal skall även undervisas i den fysiska institutionen, medan den kemiska i huvudsak beräknas endast för fackavdelningens 32 à 36 nya elever per år.

Sedan en redogörelse lämnats för de nuvarande lokalernas otidsenliga beskaffenhet, utvecklas skälen för en nödvändig *utflyttning* av i första hand de ifrågavarande båda institutionerna till föreslagen plats söder om »Gibraltar». Därpå följa utförliga redogörelser med bilagda *beskrifningar och kostnadsberäkningar för den kemiska resp. fysiska institutionen* jämte tillhörande inredning och utrustning. Totalkostnaderna beräknas till 2,950,000 resp. 875,000 kronor eller tillsammans 3,825,000 kronor.

Efter att hava behandlat *nybyggnadsfrågans samband med utredningen i övrigt* rörande Chalmers tekniska institut lämna sakkunnige en redogörelse för *de med Göteborgs stad förda förhandlingarna* och det träffade avtalet, genom vilket staden kostnadsfritt upplåter det erforderliga, för alla förhållanden tillräckliga *tomtområdet* för eventuell utflyttning efter hand av hela institutet med den största omfattning sakkunnige ansett kunna för överskådlig tid ifrågakomma. Området, möjligast välbeläget och med goda grundförhållanden, har en yta av c:a 96,000 m²

och kan förläggas inom en areal av c:a 136,000 m², som med vissa förbehåll reserverats i avvaktan på resultatet av en planerad arkitekttävlan. Denna beräknas utlyst våren 1920 och avslutad på hösten samma år, med syfte bl. a. att de kemiska och fysiska institutionerna därefter må kunna på ett stilenligt och i övrigt lämpligt sätt inpassas i ett eventuellt blivande större komplex.

Sedan därefter definitiva ritningar och program för nämnda institutioner utarbetats, beräknas arbetet å desamma kunna igångsättas i början av år 1921. I enlighet härmed anse de sakkunnige erforderligt att för 1920 disponera ett belopp av 150,000 kronor, varav 50,000 kronor för arkitekttävling m. m. utöver förut beräknade kostnader, medan 100,000 kronor till ritningar, entreprenadhandlingar och andra förberedande åtgärder anses ingå i den förutnämnda summan 3,825,000 kronor. För 1921 har ett belopp av 1,000,000 kronor ansetts böra upptagas.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställa vi vördsamt,

att riksdagen ville fatta beslut om nybyggnader för Chalmers tekniska instituts kemiska och fysiska institutioner, för en sammanlagd kostnad av 3,825,000 kronor, i huvudsaklig överensstämmelse med de av särskilda sakkunnige utarbetade planerna, samt för ändamålet anvisa

dels å tilläggsstat för år 1920 ett reservationsanslag av 150,000 kronor,

dels å extra stat för år 1921 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Stockholm den 22 januari 1920.

Hjalmar Wijk. Oskar Nylander. Gustaf Boman. K. A. Andersson.

Anm. Till denna motion äro fogade:

14 st. textbilagor,

11 st. plan- och fasadritningar samt

2 st. delar av detaljkartor över Göteborg.

Samtliga dessa bilagor äro överlämnade till statsutskottet.